

ÚJÍTÁSOK A BIZONYÍTÁSI ELJÁRÁS TERÉN ROMÁNIA ÚJ POLGÁRI ELJÁRÁSJOGI TÖRVÉNYKÖNYVE RENDELKEZÉSEINEK FÉNYÉBEN*

SZÉKELY JÁNOS
doktorandusz (DE ÁJK),
egyetemi társult oktató
(Sapientia Erdélyi Magyar Tudományegyetem)

Alapvetés

Románia az elmúlt két évben a polgári anyagi és eljárásjogi szabályzás terén egyaránt a megújulás korát élte meg. Az Új Polgári Törvénykönyv¹ 2011-es hatálybalépése, és a korábban hatályos Polgári Eljárásjogi Törvénykönyv² számtalan novellája, helyenként archaikus szövege és elavult koncepciói elengedhetetlenül szükségessé tették egy korszerű Polgári Eljárásjogi Törvénykönyv³ (a továbbiakban Új Pejtk.) megalkotását és hatálybaléptetését.

A bizonyítási eljárás terén különösen indokoltnak mutatkozott az eddigi normák jogalkotói átgondolása és átszervezése, ugyanis a bizonyító eszközök egy részét az 1804. évi francia *Code Napoléon* III. Könyve III. címének 6. fejezete mintájára⁴ a korábban hatályos Polgári Törvénykönyv 1169–1206. cikkelyei és kivételes jelleggel a Kereskedelmi Törvénykönyv⁵ 45–67. cikkelyei is szabá-

¹ 287/2009. sz. a Polgári Törvénykönyvre vonatkozó törvény, legutóbb újra-kihirdetve a romániai Hivatalos Közlöny (ro. Monitorul Oficial) 505/2011. július 15-i számában, hatályos 2011. október 1-jétől.

² 1865. szeptember 11-i rendelet (Polgári Eljárásjogi Törvénykönyv), legutóbb újra-kihirdetve a Hivatalos Közlöny 45/1948. február 24-i számában.

³ 134/2010. sz., a Polgári Eljárásjogi Törvénykönyvre vonatkozó törvény, legutóbb újra-kihirdetve a romániai Hivatalos Közlöny 545/2012. augusztus 3-i számában, hatályos 2013. február 15-től.

⁴ Ion DELEANU: *Tratat de procedură civilă. Volumul I.* București, Editura All Beck, 2005. 650.

⁵ 1233. számú 1887. május 10-i keltű Törvényerejű Rendelet kihirdetve a romániai Hivatalos Közlöny 1887. május 10-i számában.

lyozták⁶ (melyek „túléltek” az illető törvénykönyvek 2011-ben bekövetkezett hatályon kívül helyezését), míg mások és a bizonyításfelvétel szabályai a polgári perjogon belül kerültek leírásra. Így ezek egységesítése különös célként szerepelt az Új Pejtk. létrehozásakor.⁷

Az Új Pejtk. hatályba léptetését a romániai jogalkotó több ízben elhalasztotta,⁸ így az eredetileg 2012. szeptember 1-jére előírt⁹ esemény végül 2013. február 15-én (a jelen írás alapjául szolgáló konferencia-előadás napján) következett be, s a hatályba lépett szöveg is több helyen érdemben módosult az első változatokhoz képest.

A bizonyítási eljárás és a bizonyító eszközök tekintetében az elkövetkező elemzés tárgyát elsősorban az Új Polgári Eljárásjogi Törvénykönyv keretein belül a szabályzás törzsét alkotó 249–388. cikkelyei képezik majd, melyek kodifikációs szempontból a peres eljárásokról szóló II. Könyv, az első foki bíróság előtti eljárásra vonatkozó I. Címének a tárgyalásról szóló II. fejezetének, a per kivizsgálást szabályozó 2. Szakaszának 3. Al-szakaszában lelhetőek fel.

1. A bizonyítás elvi keretei és általános szabályai az Új Polgári Eljárásjogi Törvénykönyvben

1.1. Az aktív bírói szerep és teljes bizonyítottság elveinek megerősödése

A bizonyítással kapcsolatos bírói feladatokat a polgári perben a jogalkotó az Új Pejtk. 22. cikk. 2. bekezdésében írja elő, mely kötelezi a bírót, hogy: „[...] minden törvényes eszközzel törekedjen bármely hibát megelőzni az igazság megismerésében az ügyre vonatkozóan [...]. Ebből a célból [...] bármely jogbeli vagy ténybeli körülményt a felek elé terjeszthet, még ha nem is kerültek megemlítésre a keresetlevélben vagy a válasziratban, *elrendelheti az általa szükségesnek tartott bizonyítékok felvételét*, ahogyan más törvényben előírt intézkedéseket is, *akár a*

⁶ Gabriel BOROI – Dumitru RĂDESCU: *Codul de Procedură Civilă Comentat și Anotat*. București, Editura ALL, 1994. 294.

⁷ Románia Kormánya: Indokok kifejtése, a Polgári Eljárásjogi Törvénykönyvre vonatkozó törvényhez. <http://www.cdep.ro/proiecte/2009/400/10/3/em413.pdf>

⁸ A 44/2012 sz. sürgősségi kormányrendelet (Hivatalos Közlöny 606/2012. augusztus 23. sz.) és utóbb a 4/2013 sz. sürgősségi kormányrendelet (Hivatalos Közlöny 68/2013.január 31. sz.) rendelkezései által.

⁹ 76/2012 sz. tv. kihirdetve a Hivatalos Közlöny 365/2012. május 30.-i számában, 81. cikk. (1) bek.

*felek ellenkezése esetén is.*¹⁰ Szinte szóról szóra ugyanezt a rendelkezést ismétli meg a 254. cikk. 5. bekezdésében, miután az előző bekezdés explicit módon kitér a már beterjesztett bizonyítás bírói utasításra történő kiegészítésének lehetőségére is.

Láthatóan főszabályként a jogalkotó az aktív bírói szereppel és az inkvizitórius szisztémával egyetemben a *teljes bizonyítottság elvét* kívánta szentesíteni. A bíró ugyanis nem csupán a felek által beterjesztett bizonyító eszközök alapján köteles dönteni, hanem teljesen új bizonyítást is elrendelhet és mindenkor az emberileg elképzelhető legmagasabb bizonyossággal köteles ennek alapján a keresetről határozni.

Kérdéses, hogy a tárgyalási elv, melyet a *iudex secundum allegata et probata partium iudicare debet* fordulattal jelöl a romániai szakirodalom¹¹ ebben a helyzetben mennyiben maradhat fenn, akár a jogelmélet terén is, a romániai eljárásjogban? A felek rendelkezési joga a bizonyító eszközökre nézve nem került teljes eltörlésre, ugyanis az Új Pejtk. 256. cikkelye lehetővé teszi a felek kiegyezését a felvehető bizonyító eszközöket, a bizonyítás tárgyát vagy terhét illetően mindaddig amíg az egyezség nem közrendbe vagy közerkölcsbe ütköző, nem érinti olyan jogok bizonyítását melyekről a felek szabadon nem rendelkezhetnek vagy nem nehezíti meg módfelett bármely jogügylet vagy tényállás bizonyítását.

Összehasonlító-jogi szemszögből megállapíthatjuk, hogy a magyarországi 1952. évi III. törvény 163. § 1. bek. szintén szentesíti a bíró jogát bizonyítás elrendelésére, de a 164. § 2. bek. ezt kivételesként definiálja, az új romániai helyzettel ellentétben, ahol a per hivatalból történő bírói kivizsgálása a főszabály, s ezt a felek közös megegyezéssel (kismértékben) korlátozhatják.

E rendelkezések következménye, hogy sok, ha nem a legtöbb, esetben a kereset sorsa egy olyan bizonyítási eljárásban dől el, mely felett az irányítást *elvileg* a felek a bíróval közösen gyakorolják, de melynek irányítása voltaképpen szinte kizárólag az ügy bírójának hatáskörébe tartozik. A felek mégsem hivatkozhatnak jogorvoslat gyakorlásakor a keresetről döntő bíró mulasztására ami bizonyítás (vagy ennek kipótlása) hivatalbeli elrendelését illeti, a 254. cikk. 6. bek. szerint, ha ezeket nem terjesztették elő vagy nem vették fel a törvény feltételei szerint. Megállapítható tehát, hogy a korábbi szabályzással ellentétben a perkoncentráció nagyobb szerephez jut a szabályzás elvi alapjaként.

¹⁰ Új Pejtk. 22. cikk. 2. bek. saját fordítás.

¹¹ DELEANU i. m. 659.

1.2. A vélelmek fogalmának kodifikációs problémája

Ami a bizonyítás terhét illeti az Új Pejtk. nem hoz érdemi változást, ennek 10. cikk. 1. bekezdése értelmében a feleknek kell követeléseiket és védekezéseiket bizonyítaniuk. Ezt erősíti meg a 249. cikk. is, mely szerint „Aki a per folyamán egy állítást tesz, köteles azt bizonyítani, kivételt képeznek a törvényben külön szabályozott esetek.”¹² E rendelkezéssel összefüggésben megjegyzendő, hogy a romániai jogalkotó sajnálatosan hű maradt a bizonyító eszközök korábbi felfogásához, így a bizonyítás terhét megfordító törvényi vélelmek a továbbiakban is bizonyító eszközként kerülnek meghatározásra (Új Pejtk. 328. cikk. 1 bek.), annak ellenére, hogy a szakirodalom e tekintetben sokáig nem volt egységes, s mindmáig nem az.

Az e koncepció által okozott fogalomzavar jele, hogy az Új Pejtk. 26. cikkelyének rendelkezése értelmében a *törvényi vélelmek és bizonyítékok* bizonyító erejét és alkalmazhatóságát az a törvény szabályozza mely hatályban van a *bizonyítandó tényállás bekövetkeztekor*. A bizonyításfelvétel a bizonyíték bemutatásának pillanatában hatályos normák szerint zajlik

Mint látható a bizonyíték és a törvényi vélelem fogalma, legalábbis látszólag, elválik egymástól. Az új eljárásjogi kódex rendelkezése (327. cikk.) mely, a hatályon kívül helyezett 1865. évi Polgári Törvénykönyv 1199. cikkelyével szinte azonos szöveget tartalmaz, a vélelmet egy ismert tényből egy ismeretlen tényre levont törvényi vagy bírói következtetésként definiálja. Így két lehetőség vetődik fel: vagy az ismert tény pillanatát kell figyelembe vennünk, mely általában szintén ismert, vagy pedig az ismeretlen (a vélelem által bizonyítandó) tény pillanatát, a vélelemre hatályos jog megállapításakor. Bár az első időpont megismerése sokkal egyszerűbb, a jogalkotó a vélelem bizonyíték jellegéből kiindulva az általa bizonyított tényállás pillanatát tekintette mérvadónak, mely gyakorlati nehézségekhez vezethet, ugyanis vélelmek alapján egy esemény bekövetkezte sokkal könnyebben bizonyítható mint bekövetkeztének pillanata.

1.3. Újítások a bizonyításfelvétel folyamatában

A bizonyításfelvétel körülményeit érdemben megváltoztatja a jövőre nézve az Új Pejtk. egyik legnagyobb újítása: az alapfokon kötelező tanácstermi bizonyítási eljárás. Bár az erre vonatkozó 240. cikk. hatályba lépését a jogalkotó az utolsó

¹² Új Pejtk. 249. cikk. saját fordítás.

előtti pillanatban¹³ 2016-ra halasztotta, indoklása¹⁴ szerint többek között a bíróságokon mutatkozó helyhiány és korszerűtlen felszereltség miatt, komoly politikai szándék mutatkozik a rendelkezés foganatosítására, mely főszabályként azonos eljárást ír elő a jogorvoslatok tárgyalásakor is, bár itt, *indokolt esetekben* nyilvános tárgyalás is tartható.

Bár a megoldás aggályokat vet fel mind Románia Alkotmányának tisztességes eljáráshoz való jogot előíró 21. cikk. 4. bekezdése mind pedig az Emberi Jogok Európai Egyezménye 6. cikk. 1. bekezdése fényében, mely a polgári eljárásra is vonatkoztatva „tisztességesen és nyilvánosan” zajló tárgyaláshoz való jogot említ, ezek az aggályok a romániai jogi szakirodalomban nem kerültek kiemelt hangoztatásra. Az Emberi Jogok Európai Egyezménye 6. cikk. 1. bek. II. mondatának értelmében zárt tárgyalás csak indokolt esetekben és a jogállamisággal összeférhető arányos módon engedélyezhető, vagyis eseti alapon, nem főszabályként, első fokon általánosan kötelező módon, mely jellemzők az arányossági kritériumot láthatóan sértik, tekintettel az Európai Emberjogi Bíróság Axen¹⁵ (8278/78) illetve Campbell és Fell (7819/77, 7878/77)¹⁶ egyesített esetekben hozott döntéseire, a tárgyalás nyilvánosságára vonatkozóan.

Szintén fontos, ezúttal hatályos újítás, az Új Pejtk. 239. cikkelyének előírása melynek értelmében a bíró az első tárgyalási napon, melyre az idézési eljárás törvényesen teljesült, köteles az ügyvéd által képviselt vagy asszisztált felek figyelmét felhívni arra, hogy a bizonyításfelvételt ügyvédekien keresztül is elvégezhetik a 360-382. cikkelyek előírásai szerint (vagyis a bíróság által előírt beosztás tiszteletben tartásával).

Az újítás nem az ügyvéd útján történő bizonyításfelvétel lehetőségében rejlik, ugyanis ez már a 138/2000 sz. Sürgősségi Kormányrendelet¹⁷ (a korábbi Pejtk. 2000. évi novellája) megalkotása óta lehetséges, hanem abban, hogy a bíró *köteles* e lehetőséget a felek számára kilátásba helyezni. A bizonyításfelvétel e sajátos, az angolszász jogból eredő lehetősége, és a bíró rá vonatkozó kitanítási

¹³ A vonatkozó 2/2013. sz. tv. melynek XII. cikkelye a halasztást elrendelte 2013. február 12-én jelent meg a Hivatalos Közlöny aznapi 89. számában.

¹⁴ Románia Kormánya: Indokok kifejtése a 2/2013 sz. egyes a bírói testületek tehermentesítésére valamint a 134/2010. számú, a Polgári Eljárásjogi Törvénykönyv hatálybalépésének előkészítésére vonatkozó egyes intézkedésekről szóló törvényhez, <http://www.cdep.ro/proiecte/2012/400/30/6/em436.pdf>

¹⁵ <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-57426> különösen a döntés 25. bekezdése.

¹⁶ <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-57456>

¹⁷ Kihirdetve a Hivatalos Közlöny 479/2000 február 10-i számában.

kötelessége kiterjed a jogtanácsos által képviselt felekre is (ugyanis a 367. cikk már ez utóbbiakat is említi).

2. A bizonyítás tárgyára vonatkozó újítások

A bizonyítás absztrakt tárgyát és a bizonyítandó tényállások körének általános tartalmát az Új Pejtk. hatályosulását megelőzően elsősorban a jogelmélet igyekezett kimunkálni. Így a legáltalánosabb definíció szerint a bizonyítás tárgyát a peresített jogviszony létét vagy nemlétét igazoló tényállások képezték,¹⁸ s elméleti eszközökkel ezekből igyekezett kiszűrni minden jogtudós és jogász azokat melyek bizonyítása a törvény vagy a jog általános elvei értelmében nem szükséges. A romániai polgári eljárásjog korábban nem ismert a magyarországi 1952. évi III. törvény 163. § (2) bekezdésében foglaltakhoz hasonló szabályt a köztudomású tényekre vonatkozólag, így ezek értelmi köre is váltakozhatott.

Az Új Pejtk. 252. cikk. (1) bekezdésében foglaltak igyekeznek a törvény erejével rendezni a témában kialakult egyes elméleti vitákat katalogizálva mit és mit nem kötelesek a felek bizonyítani illetve a bíróság hivatalból megismerni. Az említett cikkely a *lex novit curia* szabályát szentesíti mikor kimondja „A bíróság hivatalból tudomásul kell vegye a Romániában hatályos jogot.”¹⁹ Ehhez a szabályhoz a normaszöveg három explicit jogforrási kivételt is meghatároz a következő bekezdésekben.

Az első ilyen kivétel a romániai Hivatalos Közlönyben vagy más *törvényben előírt* módon nem közzétett jogforrások, Romániában hatályos (!) de törvénybe nem iktatott nemzetközi egyezmények és nemzetközi szokásjog. Ezeket az érdekelt fél köteles bizonyítani. Számos jogforrás (például önkormányzati határozatok) közzétételét Romániában nem szabályozza törvény. Bár ezek általánosan hozzáférhetőek, tartalmuk bizonyításának terhe főszabály szerint a felekre hárul. Azonos a helyzet a központi közigazgatás aktusaiban meghatározott esetleges másodlagos vagy harmadlagos jogforrások, körlevelek, adminisztratív utasítások esetén melyek közzétételének módját nem *törvény*, hanem példának okáért kormányhatározat írja elő.

Az ebből a helyzetből eredő esetleges méltánytalanságok kiküszöbölésére az Új Pejtk. kivételként (kodifikációs szempontból kifogásolhatóan két cikkellyel

¹⁸ DELEANU i. m. 652.; BOROI-RĂDESCU i. m. 256.

¹⁹ Új Pejtk. 252. cikk. (1) bek. saját fordítás.

alább, a 255. cikk. 2. bek. II. mondatában) a helyi (önkormányzati) normákat csak a bíróság felhívására rendeli a rájuk hivatkozó személy által bizonyítandónak.

A második ilyen kivétel (255. cikk. 3. bek. I. mondat) a helyi szokásokra, a szakmai magatartási szabályokra (deontológiai normákra) és a felek közötti idült gyakorlatra vonatkozik, melyeket az érdekelt felek mindenkor bizonyítani kötelesek. A bizonyítás a másodlagos jogforrásként alkalmazható helyi szokások esetén hivatalos gyűjtemények által is történhet.

A harmadik (252. cikk. 3. bek.) explicit kivétel a *lex novit curia* szabályhoz azon titkos okiratok normatív tartalma melyeket csak különleges törvényben megszabott módon lehetséges konzultálni.

A fenti explicit kivételekhez egy *fontos implicit kivétel is társul* éspedig a Romániában korábban hatályos, a Hivatalos Közlönyben közzétett de később hatályon kívül helyezett joganyag. Ennek tartalmát is a normaszöveg értelmében, amennyiben a *per a contrario* értelmezési szabályt alkalmazzuk, az érdekelt jogkereső félnek kötelessége bizonyítani, ami olykor meglepő nehézségeket róhat rá, ugyanis megtörténhet, hogy nem rendelkezik a bíróságok számára általánosan rendelkezésre álló jogtári hozzáféréssel, mely a tárgyalás pillanatában már a hatályát veszített, de a keresettel kapcsolatosan alkalmazandó joganyagot is tartalmazná.

Külön esetet képeznek az *idegen államok jogszabályai* (tekintet nélkül a hatályos vagy hatályon kívüli normákra) melyekről a bíróság (eseti alapon) hivatalból is tudomást szerezhet, a Polgári Törvénykönyv külföldi jogszabályok bizonyítására vonatkozó szabályainak (2562. cikkelyének) értelmében, azzal a feltétellel, hogy ezekre hivatkozás történjék egyik fél részéről (253. cikk. 2. bek.). E külföldi jogszabályok megismerése elsősorban az érintett állam szerveitől kapott hiteles igazolások illetve szakértői vélemény útján, vagy más, megfelelő módon történhet. Mindazonáltal a külföldi jogra hivatkozó fél kötelezhető annak tartalma bizonyítására, a romániai Ptk. 2562. cikk. 2. bekezdése értelmében. Itt érdemes megjegyezni, hogy az utóbb említett cikkely elhelyezkedése a romániai Ptk. nemzetközi magánjogi viszonyokat szabályozó VII. Könyvében kodifikációs tévedésnek minősíthető, ugyanis annak tartalma nyilvánvalóan eljárásjogi és nem anyagi jogi jellegű.

Végezetül a romániai jogalkotó meghonosít egy a magyarországi 1952. évi III. törvény 163. § (2) bekezdésében olvashatókkal szinte szóról szóra megegyező, a romániai jogrendben új rendelkezést (Új Pejtk. 255. cikk. 2. bek.) melynek értelmében egy közismert vagy a felek által nem vitatott tény bizonyítását a bíróság az ügy körülményeinek figyelembe vételével szükségtelennek ítélteti s ettől eltekinthet.

3. A bizonyítás bírói felvételének rendjét érintő újítások

Mivel a polgári eljárásjogi reform egyik fő indítéka a perek időtartamának csökkentésére tett jogalkotói erőfeszítés,²⁰ várható volt hogy a bizonyítási eljárásban a perkoncentrációt elősegítő újítások a bizonyításfelvétel szabályzását sem kerülik el.

Az Új Pejtk. 254. cikk. (1) bek. mely a bizonyításfelvétel folyamatának kezdetét, a bizonyító eszközök indítványozását írja le már nem tartalmazza a korábbi Pejtk. azon szabályát mely lehetővé tette e lépés az első tárgyalási napon történő megejtését. Sőt a bizonyítási eszköz indítványozási jogának gyakorlását korlátozandó az ettől történő elesés terhe mellett kötelezi a feleket, hogy a felperes keresetlevelében az alperes pedig válasziratában terjessze elő felvétetni kívánt bizonyító eszközeit, jóval az első tárgyalási nap előtt.

Új bizonyítékok indítványozása e kereteken kívül csak taxatív felsorolt esetekben lehetséges, melyek egy része a korábbi Pejtk.-ban is szerepelt, s melyek az eljárásjogi reform eredményeképpen kiegészítésre, pontosításra kerültek. A per folyamán történő bizonyítási indítvány így újításként előterjeszthető (Új Pejtk. 254. cikk. 2. bek) abban az esetben is ha a bizonyítás szükségessége a kereset módosításából fakad, ha a fél a bizonyítást alapos indokok miatt nem tudta előterjeszteni,²¹ vagy amennyiben minden fél *explicit* beleegyezését adja ehhez (a tárgyalási elv értelmében). Minden szigorítás ellenére a törvényhozó megtartott egy ‘kiskaput’ a korábbi szabályzásból, lehetővé téve, hogy amennyiben egy bizonyíték felvétele nem okoz halasztást, az késedelmes előterjesztéstől függetlenül figyelembe vehető.

4. A bizonyító eszközök katalógusa és változásai

4.1. A bizonyító eszközök taxatív felsorolása

Ellentétben például a magyarországi szabályzásban fellelhető megoldással az Új Pejtk. a bizonyító eszközöket újfent taxatív (kimerítő) katalógusban sorolja fel, a kódex 250. cikkelyében, utolsóként nyitva hagyva ugyan a felsorolást így más, *törvény által* előírt bizonyító eszközök alkalmazását is lehetővé téve.

²⁰ Románia Kormánya: Indokok kifejtése, a Polgári Eljárásjogi Törvénykönyvre vonatkozó Törvényhez, <http://www.cdep.ro/proiecte/2009/400/10/3/em413.pdf>

²¹ A korábbi szabályzásban ez a kedvezmény diszkriminatívan, az ügyvéd által nem képviselt félre vonatkozott, így üdvözlendő, hogy eltörlésre került.

Következésképpen a polgári perben alkalmazható bizonyító eszközök listáját törvényi előírás híján a bíróságok eseti alapon nem terjeszthetik ki, ahogyan az eddigi szabályzás hiányosságai miatt ez olykor megtörtént, különösen fényképeket (mint tárgyi bizonyító eszközöket) illetően.²²

4.2. Egyes bizonyító eszközök metamorfózisai

4.2.1. Az okirati bizonyítékok

A polgári perben alkalmazható bizonyító eszközök felsorolását a jogalkotó érdemben bővítette egyrészt a már ismert kategóriák értelmi tartalmának szélesítésével másrészt pedig bevezetve a tárgyi bizonyító eszközök bő tárházát, mely újításként számos analóg vagy digitális adathordozót és médiumot is tartalmaz.

Talán a leglátványosabb az *okirati bizonyítékok fogalmi tartalmának változása*, melynek definíciója az új kódex (265. cikk.) értelmében nem tesz különbséget a szöveget hordozó anyagi szubsztrátum vagy ennek tartósítási vagy tárolási módja szerint. A szabály érthetőbbé tételére a következő (266.) cikkely *expressis verbis* bele foglalja az informatikai alapon tárolt okiratokat az okirati bizonyítékok körébe, amennyiben azok a törvény előírásainak megfelelnek. Ebbe a kategóriába tartoznak továbbá az okiratok tartalmát rögzítő, mikrofilmek, fényképek, fénymásolatok is.

Egyúttal a jogalkotó különbséget tesz az *informatikai alapon tárolt okirat* és az *informatikai úton keletkezett (elektronikus) okirat* között is (Új Pejtk. 267. cikk.) mely utóbbit, ennek bizonyító erejével egyetemben, különleges törvényben rendeli szabályozni.

Az informatikai alapú okirat és az informatikai okirat közötti *különbség abban áll*, hogy az első egy (tág értelemben) fizikai alapon keletkezett okirat informatikai eszközökkel tárolt mása, míg a második egy közvetlenül a digitális térben keletkezett okirat. Míg az első esetben egy digitális másodpéldányról beszélhetünk, melynek elektronikus aláírása esetlegesen a másolat hitelességét vagy annak származását (és időpontját) igazolja, addig a második esetben az elektronikus aláírás az okirat érvényességének kelléke is. Emiatt is, az első bizonyító ereje a törvény keretein belül azonos az általa tárolt fizikai okirattal, míg a másodikat különleges törvény szabályozza, mivel a benne tárolt információ más formában s máshol nem áll azonos bizonyító erővel rendelkezésre. A különleges

²² Például Ineu település bíróságának 1782/2011 sz. Ítélete, <http://legeaz.net/spete-civil/plangere-contraventionala-amenzicontraventii-inchisoare-contraventionala-1782-2011>

normákra történő utalás ez esetben a 455/2001. sz. törvényre vonatkozik melynek 5. és következő cikkelyei a törvényben meghatározottak szerint kötött és tárolt elektronikus okiratnak a magánokirat bizonyító erejét tulajdonítják.

Mivel azonban a reprodukció mikrofilmek vagy informatikai alapon tárolt okiratok esetén kockázatokkal, az eredeti tartalom véletlenszerű vagy szándékos módosításának lehetőségével is jár, *a jogalkotó a 'hagyományos' okiratoktól eltérő kritériumokat is meghatározott* ezek bizonyító erővel felruházásához. Az Új Pejtk. 282. cikk. 1. bek. előírja, hogy amennyiben egy jogügylet adatai informatikai alapon kerülnek reprodukálásra az adatokat visszaadó dokumentum csak annyiban képezheti a jogügylet bizonyító eszközét amennyiben tartalma érthető és kellően komoly garanciákat biztosít a benne foglaltakra és arra a személyre nézve akitől származik. Mivel a fenti kritériumok vizsgálata eseti jelleggel történik, a 283. cikkely tartalmaz egy egyszerűsítő célú vélelmet is melynek értelmében bizonyító eszközként érvényesnek vélelmeztetik azon informatikai alapon reprodukált okirat mely rendszeres és hiánytalan nyilvántartásból származik, adattartalma teljes körűen védett és integritása biztosított. Továbbá érvényességi vélelmet eredményez ha az okirat üzletszerűen tevékenykedő (vállalkozó) személytől származik. Amennyiben pedig bizonyító eszközként érvényes, az *informatikai alapú* okirat magánokirati bizonyító erővel rendelkezik.

4.2.2. A tanúvallomás

A polgári eljárásjogi reformot megelőzően a tanúvallomás azon bizonyító eszközök közé tartozott melyek szabályozása a Polgári Törvénykönyvben valósult meg. Ennek következtében a szabályzás egységes szövegtestbe foglalása mindenképpen dicséretes. Fontosabb azonban, hogy az Új Pejtk. a tanúvallomás bizonyító erejének terén véget vetett egy hosszas jogelméleti vitának, melyet egy szintén a korábbi Polgári Törvénykönyvben fellelhető tilalom okozott (1191. cikk. 1. és 2. bek.). Ennek értelmében ugyanis 250 lejnél nagyobb értékű jogügyletek esetén vagy okirati bizonyíték tartalmával ellentétesen illetve a benne foglalt jogügyletre vonatkozólag az okirathoz képest további adatokat tartalmazó tanúbizonyítás nem volt megengedhető.

Ez a jogalkotói szigor a joggyakorlatban szélsőséges értelmezéseket eredményezett,²³ egyes bíróságok semmilyen tanúbizonyítást nem fogadtak el 250 lej feletti értékű jogügyletek esetén vagy okiratokkal szemben, mások széles

²³ DELEANU i. m. 655–656.

körben tették e bizonyítást lehetővé. Ilyen helyzetben a jogalkalmazói bizonytalanságot szinte teljesen eloszlatja az Új Pejtk. 309 cikk. 4. bekezdésének felsorolása mely taxatív katalógizálja azokat az eseteket melyekben az okirati bizonyítékkal szemben tanúvallomás alkalmazható. A felsorolt esetek így a következők: 1. amennyiben a felek morális lehetetlenség miatt nem foglalták okiratba a jogügylet tartalmát,²⁴ 2. amennyiben létezik a jogügyletre vonatkozó írásos részbizonyíték, mely nem teljes erejű okirati bizonyíték; 3. amennyiben az okirat erőhatalom (*vis maior*) következtében megsemmisült; 4. ha a felek, akár hallgatólagosan ebbe beleegyeznek; 5. a szerződés körülményeinek bizonyítására tévedésből, megtévesztésből és erőszakból fakadó akarathibákra történő hivatkozáskor és abszolút semmisség bizonyítására; 6. a szerződés kétértelmű záradékainak értelmezésekor.

Kiemelésre méltó új szabály, hogy a peres felek bármelyikének *jegyese*²⁵ vagy *élettársa*²⁶ sem tehet az Új Pejtk. értelmében tanúvallomást (315. cikk. 1. bek.).

Különösebben cseng a kódex 324. cikkelyének rendelkezése mely szerint a bíró a tanúvallomás értékelésekor figyelembe veheti a tanú *őszinteségét* is. Ez annyiban okoz gondot, hogy amennyiben a tanú vallomása során hamis állításokat tesz kimeríti a hamis tanúzás büntetőjogi tényállását.²⁷ A törvényhozó kevésbé szerencsés szóhasználatából az következik, hogy a bíró figyelmen kívül hagyhatja a tanú vallomásának egy részét vagy akár egészét, ha azt nem tartja őszintének, abban az esetben is, ha a tanút terhelő büntetőjogi felelősség alapos gyanúja nem állapítható meg hamis tanúzás miatt. A rendelkezés a romániai jogalkotó általános felfogásával sem férhető össze mely a hamis tanúzást oly súlyosnak tekinti, hogy aki emiatt elmarasztalásra kerül, az a jövőben nem tanúskodhat. Emiatt a felfogás miatt az őszinteség hiányának kompromittálnia kellene a tanúvallomás egészét s így egy részének figyelembevétele sem lenne elfogadható. Ez is bizonyítja a jogalkotói következetlenséget a szóban forgó rendelkezés terén.

²⁴ Például a közeli rokonok közötti kölcsönszerződés esetén, mikor a kölcsönös bizalmi viszony kizárja az okirat megkötésének lehetőségét.

²⁵ Azon személy akivel a fél kölcsönös házassági ígéretet kötött (melynek fennállása bármilyen bizonyító eszközzel bizonyítható), az Új Polgári Törvénykönyv 266. cikk. 1. és 3. bek. értelmében.

²⁶ Ez alatt a féllel tényleges együttélési viszonyban álló személy értendő, Romániában semmilyen bejegyzett élettársi viszony nem elfogadott.

²⁷ Románia Büntetőtörvénykönyve legutóbb újra-közzétéve a Hivatalos Közlöny 78/1997 április 30-i számában, 260. cikk.

4.2.3. A szakértői vélemény. A szakértői tanú intézményének átemelése

A szakértői vélemény bizonyító eszközének terén is komoly változásokat hozott az Új Pejtk. Ezek közül a teljesség igénye nélkül említésre méltó egy a *szakértői tanú* (ang. expert witness) angolszász eredetű intézményéhez hasonló új szakértői kategória kijelölése. Az új eljárásjogi kódex 330. cikk. 3. és 4. bek. értelmében ugyanis amikor a bíróság olyan területről igényel szakvéleményt melyben nem kerültek kijelölésre engedélyezett bírósági szakértők, a terület specializáltsága következtében, a bíróság bármely fél kérésére kijelölheti a terület egy vagy több szakemberét vagy *ismert személyiségét*, hogy a szükséges véleményezést megalkossa.

Mindeddig a romániai szabályzás csak engedélyezett bírósági szakértők véleményeinek tulajdonított bizonyító erőt a polgári perben. Megállapításomat, miszerint a fent említett cikkely az angolszász szakértői tanú intézményét emeli át, az is alátámasztja, hogy a fentiek szerint kijelölt szakértő véleményének meghallgatása a tanúkihallgatás szabályzásának van alávetve, bizonyos kivételekkel (meg-nem jelenés esetén a szakértő nem állíttatható elő, nem bírságható meg és nem kötelezhető kártalanításra).

4.2.4. A tárgyi bizonyító eszközök

A tárgyi bizonyító eszközök merőben új kategóriát képeznek a romániai polgári eljárásjogban (341. cikk.). Ide tartoznak a – nem okiratokat reprodukáló – fényképek, filmfelvételek, hangfelvételek és a polgári perrel kapcsolatos nyomokat hordozó tárgyak is, melyek tulajdonságai, külalakjuk vagy a rajtuk látható jelek vagy nyomok alapján a per megoldásához hozzájárulhatnak.

A jogalkotó e bizonyítékok elfogadhatóságához kötelező jelleggel írta elő, hogy megszerzésük nem ütközhet törvénybe vagy közérkölsbe.

Az Új Pejtk. egy különös anyagi jogi rendelkezése (344. cikk.) értelmében azon tárgyi bizonyítékok feletti tulajdonjog melyeket tulajdonosaik, ez irányú felszólítást követően 6 hónapon belül nem vesznek birtokba az illetékes helyi önkormányzatra száll át. E rendelkezés különös és módfelett kellemetlen helyzeteket eredményezhet amennyiben a tárgyi bizonyíték személyes információkat hordoz.

Összegzés

A fentebbiekben megkíséreltem összefoglalni a romániai polgári eljárásjog 2013. évi átfogó újra-kodifikációval járó főbb újításokat a bizonyítási eljárás és a bizonyító eszközök szabályzásának terén, s az ezek által felvetett egyes elméleti és gyakorlati kérdéseket.

Következtetésként levonható, hogy az új eljárásjogi kódex a legtöbb elméleti és gyakorlati vitát szülő kérdéseket a tanulmányozott területen többé-kevésbé megnyugtatóan tisztázta. Talán még fontosabb megemlíteni, hogy a tárgyi bizonyító eszközök bevezetésével és az okirati és tanúbizonyítás normáinak átalakításával megtörtént a sokak által várt tartalmi modernizáció is.

Mindazonáltal kisebb-nagyobb jogalkotói következetlenségek és kodifikációs hibák fennmaradtak s a törvénykönyv koherenciája még hogy maga után kívánni valót.

A polgári eljárásjog modernizációjának igénye és elkerülhetetlen volta Magyarországon is egyre gyakrabban merül fel, ezért a várható kodifikáció folyamán talán nem bizonyulna hiábavalónak kitekinteni a romániai kodifikációs tapasztalatra e téren, melynek eredményei (és hibái) igazán a következő években válnak majd nyilvánvalóvá.